Svensk rättspraxis: skadestånd utom kontraktsförhållanden 2022–2025

Av f.d. justitierådet Bertil Bengtsson

Liksom i föregående översikter (den senaste i SvJT 2022 s. 1045) tar jag upp utom prejudikat från HD också vissa domar av Mark- och miljööverdomstolen (MÖD). Det är påfallande att nya HD-prejudikat på skadeståndsområdet är ganska få och sällan berör de senaste ändringarna i skadeståndslagen (SkL) — det rättighetsansvar som påverkats av Europakonventionen.

Innehållsförteckning

1 Förutsättningar för skadeståndsansvar ... 817
1.1 Miljöskada ... 817
1.2 Strikt ansvar i övrigt ... 818
1.3 Patientskadeersättning ... 819
1.4 Skadestånd vid myndighetsutövning ... 819
1.5 Sjörätt ... 820
1.6 Rättighetsansvar ... 820
1.7 Skada i kontraktsförhållanden ... 820
2 Skadeståndet m.m. ... 821
2.1 Personskada ... 821
2.2 Kränkningsersättning ... 822
2.3 Skadestånd vid dödsfall ... 823
2.4 Annat ideellt skadestånd ... 824
2.5 Omprövning av livränta ... 824
2.6 Ersättning för skadestånd betalt till tredje man ... 824
2.7 Ansvarsbegränsning ... 825
2.8 Preskription ... 825

1 Förutsättningar för skadeståndsansvar

1.1 Miljöskada

Flera avgöranden berör miljöskador. NJA 2022 s. 303 (Borrningen i Kumla) gällde tolkningen av ”annan liknande störning” i 32 kap. 3 § miljöbalken (MB). I samband med borrning för bergvärme uppstod tryckförändringar i ett borrhål på en grannfastighet, med följden att jord och lera sprutade upp och medförde skador på fastigheten. HD meddelade dom enligt föredragande justitiesekreterarens betänkande, något som för övrigt är ovanligare idag än för några decennier sedan. I domen framhölls att kärnan i begreppet ”annan liknande störning” är att företeelsen utgår från eller alstras av den störande verksamheten och inverkar skadligt på omgivningen, ofta på ett sätt som är svårt att hålla inom fastighetens gränser och undandrar sig utövarens kontroll; det får också beaktas om det finns anledning att räkna med en sådan inverkan. Det tillades att utanför tillämpningsområdet för 32 kap. föll enligt rättspraxis vissa hastiga händelseförlopp, såsom spridning av brand eller explosioner i en explosionsfarlig verksamhet samt översvämning efter nederbörd eller efter skada på ett vattenrör. I det aktuella fallet utgjorde borrning efter bergvärme miljöfarlig verksamhet och störningen ansågs inte skäligen böra tålas. Skadestånd utdömdes alltså. Utgången var knappast överraskande, men domskälen ger en värdefull sammanfattning av rättsläget.

I NJA 2025 s. 739 (Sprängstensskadorna) hade ett sprängningsarbete medfört att sten och grus kastades över en intilliggande bilterminal, där ett stort antal bilar tillhöriga andra än terminalens ägare stod uppställda. Terminalens personal flyttade bilarna från området samt tvättade och undersökte dem, varvid åtskilliga visade sig skadade. Terminalens ägare — ett bolag — krävde skadestånd enligt 32 kap. 1 och 4 §§ MB av sprängningsföretaget för kostnader som dessa åtgärder medfört. Sprängningsföretaget invände bl.a. att terminalen inte drabbats av någon sakskada och att skadorna på bilarna utgjorde en icke ersättningsgill tredjemansskada. HD fann att kostnaderna för att undersöka och utreda skador på bilarna uppkommit i anledning av den sakskada som sprängningen orsakat terminalen och att ansvar förelåg enligt 32 kap. MB. En ledamot ansåg i ett särskilt yttrande att kostnaderna snarare var en följd av skadorna på bilarna, men att terminalen på grund av sitt ansvar som förvarare för dessa ändå hade rätt till skadestånd. Avgörandet ger exempel på en typ av tredjemansskada som inte brukar diskuteras men får antas ha viss praktisk betydelse. I alla händelser ter sig utgången som rimlig.

Skadestånd har vidare utgått i ett fall av omfattande och varaktiga störningar i tillgängligheten, enligt en hovrättsdom från 2022.[1] Vid ombyggnad av Slussen i Stockholm uppkom betydande minskning av kundkretsen för en restaurang (Gondolen), orsakad — utom av irriterande buller och skakningar — av svårigheter att enkelt ta sig in till

[1] Svea hovrätts dom 2022-01-18 (M13114-20).

restaurangen. Störningarna ansågs inte så ortsvanliga eller allmänvanliga att de skäligen borde tålas, och skadestånd utdömdes. — Det normala är emellertid att något skadestånd inte utgår vid sådana störningar. Motsatt utgång blev det sålunda i MÖD:s dom den 30 april 2024 (M 14470-22), där domstolen ogillade skadeståndskrav från en livsmedelsbutik sedan en gångväg avstängts på grund av byggnationer och tillgängligheten till butiken begränsats. Störningen ansågs som allmänvanlig.

I MÖD 2024:69 blev Försvarsmakten ansvarig för PFAS-förorening i en vattentäkt i Uppsala. Målet gällde framför allt svårutredda frågor om orsakssamband mellan miljöstörning och skada. Preskription av skadeståndskravet har räknats från störningens upphörande och därför ansetts inte ha inträtt — en välvillig tolkning av preskriptionslagens regel, som annars brukar tolkas strängt mot den skadelidande. Ersättning för framtida skador (se 32 kap. 9 § MB) har inte utdömts på grund av svårigheten att uppskatta dem. Om HD:s bedömning av PFAS-föroreningar, se vidare 2.1 nedan.

I en dom av MÖD 2024:27 hade ett bolag begärt skadestånd av staten enligt 32 kap. MB på den grund att statens inrättande och förvaltande av ett naturreservat medfört störningar i form av angrepp av granbarkborrar på bolagets fastigheter och på detta vis medfört skada för bolaget. Talan ogillades, eftersom bolaget inte styrkt att störningen haft sådan omfattning att den utgjorde annan liknande störning enligt 32 kap. 3 § första stycket 8 MB. Det ansågs sålunda inte uteslutet att störningar av denna typ skulle kunna medföra strikt ansvar för en verksamhet. — Att en verksamhet inte liknar sådana störningar eftersom den inte varit tillräckligt omfattande stämmer inte riktigt med lagens inställning, som tar sikte på andra sidor av likhetsbedömningen.

MÖD:s dom den 2 oktober 2024 (M 1020-24) gällde störningar från ett motorvägsbygge i en glesbebyggd landsbygd. Störningarna, som medfört en minskning av dn närbelägen fastighets marknadsvärde med 13 %, bedömdes inte som ortsvanliga men väl allmänvanliga; de ansågs dock skäligen inte böra tålas, varvid bl.a. beaktades att de drabbade en privatperson. Skadestånd utdömdes.

Här kan också nämnas MÖD:s avgörande den 16 januari 2025 (M 2591-23), där domstolen fann att ett bolag genom en grundvattensänkning hade orsakat vissa skador på två fastigheter och bestämde ersättning enligt 31 kap. 16 § MB med tillämpning av 35 kap. 5 § RB.

1.2 Strikt ansvar i övrigt

NJA 2024 s. 911 (Kabelbranden) gällde en brand i en försörjningstunnel i centrala Stockholm. Branden uppstod i en starkströmskabel tillhörig E och medförde att tunneln rasade och flera andra kablar tillhörande S förstördes. Branden hade orsakats av varmgång i en ledarskarv. S väckte skadeståndstalan mot E. Talan med stöd av ellagen (1997:857) var preskriberad, varför talan grundades på den allmänna

skadeståndsrättsliga principen om farlig verksamhet. I andra hand grundades talan på att en svetsning, utförd på E:s uppdrag av en självständig företagare, var bristfällig och att E svarade för svetsföretagets fel. Vad gällde frågan om strikt ansvar fann HD att ellagens strikta ansvar grundade sig just på den elektriska kraftens inneboende farlighet och att det inte fanns något utrymme att därutöver fastställa ett längre gående ansvar i rättstillämpningen. När det gällde E:s ansvar för svetsföretagets vållande framhöll HD, under hänvisning bl.a. till skadeståndslagens förarbeten, på liknande sätt att det inte fanns grund för att utsträcka det av lagstiftaren bestämda principalansvaret till ett ansvar för självständig företagares vållande; någon tillräckligt preciserad förpliktelse till skydd för utomstående kunde inte härledas ur E:s tillaynsansvar över anläggningen. — Bedömningen av frågan om strikt ansvar kan synas naturlig; när det gäller det utomobligatoriska ansvaret för självständig medhjälpare kan ansvarsfriheten ses som en huvudregel med vissa undantag — något som utvecklats i ett särskilt yttrande av referenten. Men man kanske kan hålla med om att det trots den riskfyllda verksamheten inte fanns skäl att avvika från huvudregeln.[2]

1.3 Patientskadeersättning

I NJA 2024 s. 277 (Behandlingsskadan II) prövade HD frågan om beviskravet i 6 § patientskadelagen (1996:799) om att skadan kunnat undvikas genom ett annat utförande av det valda förfarandet eller genom val av ett annat tillgängligt förfarande som enligt en bedömning i efterhand från medicinsk synpunkt skulle ha tillgodosett vårdbehovet på ett mindre riskfyllt sätt. Domstolen fann att samma lindrade beviskrav skulle gälla som beträffande orsakssambandet mellan skadan och behandlingen; det skulle räcka med övervägande sannolikhet för att skadan på detta vis kunnat undvikas. En sådan lindring förekommer i olika sammanhang där full bevisning är svår att åstadkomma och stämmer väl med utformningen av patientskadelagen i övrigt.

1.4 Skadestånd vid myndighetsutövning.

NJA 2023 s. 373 (Smyckets vikt) handlar om det allmännas ansvar, en typ av prejudikat som numera är ovanligare än för något decennium sedan. Målet gällde en felaktig uppgift av Kronofogdenmyndigheten beträffande vikten av ett smycke som skulle säljas på exekutiv auktion. Felet ansågs, föga överraskande, som begånget vid myndighetsutövning (jfr NJA 1987 s. 954). Uppgiften hade kommit från en värderare som myndigheten anlitat, något som inte ansågs frita staten från ansvar när myndigheten inte tydligt tagit avstånd från den. Enligt HD borde, om sådana uppgifter var felaktiga i någon mera beaktansvärd grad, uppgiftslämnandet normalt anses som fel eller försummelse enligt 3 kap. 2 § SkL. Staten ansågs skadeståndsskyldig. En skiljaktig ledamot, som ansåg att 3 kap. 2 § SkL inte skulle tillämpas, kom till samma resultat

[2] Jfr Bengtsson & Strömbäck, Skadeståndslagen. En kommentar, avsnitt 3:1.4.

redan på den grunden att uppgiften var felaktig, oavsett om oaktsamhet förelåg.

1.5 Sjörätt

NJA 2023 s. 830 (Baltic Cable) handlar om redaransvar, sedan fartygets ankare skadat en undervattenskabel på havsbottnen. I målet uppkom frågan vem som var att anse som redare, något som enligt HD fick avgöras genom en helhetsbedömning. Vidare prövades frågan om skadan vållats genom sådan kvalificerad grov vårdslöshet som medför att rätten att få ansvaret begränsat enligt sjörättsliga regler bortfaller. Detta ansågs inte vara fallet.

Hovrättsdomen RH 2022:41 rörde en sammanstötning mellan båtar vid slussning. Skadestånd utdömdes på grund av vårdslöshet av en båtägare som var ensam i båten vid tillfället och ansågs ha betett sig riskfyllt vid slussningen.

1.6 Rättighetsansvar

I NJA 2025 s. 416 (Det oriktiga förvaltarskapet) hade förvaltarskap beslutats för en 83-årig man utan att det fanns grund för det och efter åtskilliga brister i tingsrättens handläggning. Enligt HD skulle det ideella skadeståndet enligt 3 kap. 4 § SkL i högre grad än vid kränkningsersättning bestämmas med utgångspunkt i omständigheterna i det enskilda fallet. Vid allvarliga överträdelser borde det ligga på en hög relativ nivå, varvid även överträdelsens varaktighet och hur den typiskt sett framstår för en drabbad person borde tillmätas betydelse. HD ansåg det innebära en mycket allvarlig kränkning av den enskildes självbestämmanderätt och värdighet samt en överträdelse av 8 art. Europakonventionen att på detta sätt frånta mannen rättshandlingsförmågan. Domstolen utdömde ett ideellt skadestånd om 150 000 kr, jämte ersättning för ren förmögenhetsskada med närmare 13 000 kr.

Här kan också nämnas NJA 2025 s. 271 (Regionens medgivande), där HD utvecklar hur domstolen bör behandla situationen där det allmänna medger betalning på grund av påstådd rättighetsöverträdelse men bestrider att någon överträdelse skett.

1.7 Skada i kontraktsförhållanden

Ett par avgöranden som närmast avsåg kontraktsmässigt ansvar bör nämnas i sammanhanget.[3] NJA 2022 s. 329 (Brandskadan i asyllägenheten) gällde skadeståndsskyldighet för en förstahandshyresgäst — Migrationsverket — sedan en asylsökande som hyrde en bostadslägenhet av verket anlagt brand i denna. Försäkringsbolaget som ersatte skadan förde regresstalan mot Migrationsverket under påstående att verket enligt 12 kap. 24 § jordabalken var ansvarigt för skada vållad av en

[3] Den ständigt återkommande frågan om förhållandet mellan utomkontraktuell och kontraktuell skadeståndsrätt har i Festskrift till Svante O. Johansson (2025) behandlats av Marcus Radetzki s. 557 ff. och Mårten Schultz s. 697 ff.

andrahandshyresgäst (jfr NJA 2014 s. 465). Den asylsökande ansågs inte som inneboende, utan hade haft en sådan rätt till lägenheten som avsågs i paragrafens fjärde stycke. HD framhöll att denna bestämmelse innebar att en förstahandshyresgäst svarade också för brandskada vållad av en andrahandshyresgäst. Migrationsverket ansvarade därför för skadan.

Ett järnvägsföretag ansågs i hovrättsfallet RH 2022:42 ansvarigt för en urspårning av ett godståg, mot en nyttjanderättshavare som ansågs vara innehavare av vagnen enligt det internationella standardavtal (General Contract of Use for Wagons, CGU) som gällde mellan parterna. I domskälen diskuteras utförligt — utom den komplicerade frågan om vållande förekommit – också frågor om järnvägsföretagets presumtionsansvar, om en reklamationsskyldighet förelåg för den skadelidande utan lagstöd och om skadeståndets beräkning.

NJA 2024 s. 445 (Strukturen) handlar om skadeståndsansvar för *skatterådgivning*. En revisor i ett bolag hjälpte två delägare i bolaget med deras privata inkomstdeklarationer och med försäljning av bolaget, varvid skedde ett upplägg med licensavtal och kapitalförsäkring som skulle medföra minskad skatt. Skatteverket underkände det rekommenderade upplägget och ansåg vissa utbetalda belopp som lön. Delägarna krävde ersättning för uppkommen skada av revisorn. I målet uppkom särskilt frågan om delägarnas risktagande och riskmedvetenhet när upplägget beslöts, något som kunde medföra att rådgivaren gick fri från skadeståndsansvar. Enligt HD:s majoritet hade delägarna, som under flera år bedrivit näringsverksamhet förstått att det fanns påtagliga risker med upplägget och att detta medförde att de undgick beskattning. De hade också vidtagit de åtgärder som krävdes för att upplägget skulle kunna genomföras. Även om rådgivningen haft stora brister var den med hänsyn till de skadelidandes risktagande och riskmedvetenhet inte skadeståndsgrundande. En skiljaktig ledamot kom till samma resultat med något avvikande motivering.

2 Skadeståndet m.m.

2.1 Personskada

I NJA 2023 s. 916 (PFAS) hade ett antal boende i Kallinge (i Blekinge) stämt det kommunala vattenbolaget för att levererat vatten innehöll ämnet PFAS i höga halter, vilket medförde ökade hälsorisker och fysiska försämringar av kroppen; skadestånd krävdes enligt produktansvarslagen. Vad som prövades i HD var frågan om höga halter av PFAS skulle anses utgör ett sådant fysiskt defekttillstånd som utgjorde personskada i skadeståndsrättslig mening.[4] HD:s majoritet konstaterade att en förhöjd risk för att ett fysiskt defekttillstånd ska inträda i framtiden inte i sig kunde anses utgöra en personskada. Det förorenade dricksvattnet hade emellertid haft en betydande negativ påverkan i kärande-

[4] PFAS egenskaper beskrivs utförligt i referatet och ska här inte redovisas närmare.

nas kroppar. Den beaktansvärda kroppsliga försämring som manifesterats i de höga halterna av PFAS i blodet ansågs utgöra ett sådant fysiskt defekttillstånd som är en personskada. En skiljaktig ledamot fann inte en sådan försämring visad och ville ogilla skadeståndstalan. Avgörandet framstår som en viss utvidgning av personskadebegreppet; de ideella skadeverkningarna får allt större betydelse, något som stämmer med en allmän tendens inom skadeståndsrätten.[5]

I NJA 2025 s. 1291 (Minnesstunderna), angående skadestånd för grovt vållande till annans död genom uppsåtligt våldsbrott, har HD utförligt uttalat sig om ersättning för olika typer av begravningskostnad och om allmän anhörigersättning, varvid vissa schabloner angetts.

2.2 Kränkningsersättning

De flesta prejudikaten av intresse rör kränkningsersättning. I NJA 2022 s. 14 hade ett par gemensam vårdnad om ett tvåårigt barn. Modern tog med sig barnet till Syrien, där en väpnad konfllikt pågick, och undanhöll barnet under mer än tre år från fadern. Barnet och fadern tillerkändes skadestånd för sveda och värk — bestående av psykiskt lidande — och barnet dessutom kränkningsersättning. Kränkningen betraktades som så allvarlig att den borde höjas utöver annars tillämpat schablonbelopp. Gärningen ansågs däremot inte riktad direkt mot faderns personliga integritet, och kränkningsersättning ansågs inte motiverad för hans del.

Också NJA 2023 s. 362 (Kränkningen före lagändringen) gällde en kränkning, i detta fall våldtäkt, begången före 2022 års ändringar av 5 kap. 6 § SkL. HD:s majoritet ansåg lagändringen inte ha någon omedelbar betydelse för bestämmande av kränkningsersättningen. Denna skulle i stället bestämmas utifrån den ersättningsnivå som enligt vedertagen praxis vid domstillfället gällde för sådana äldre ersättningsfall — något som dock inte hindrade att också dessa nivåer kunde höjas. Skadeståndet bestämdes till 170 000 kr. En skiljaktig ledamot ansåg, med hänvisning till NJA 2017 s. 938, att de vid domstillfället rådande samhällsvärderingarna borde komma till uttryck i skadeståndets storlek; majoritetens synsätt skulle medföra en låsning av ersättningsnivåerna och leda till ett komplicerat rättsläge. — Det kan sägas att majoritetens synsätt stämmer bäst med den traditionella inställningen till ny skadeståndslagstiftning när inget sägs i övergångsreglerna; å andra sidan innebar redan NJA 2017 s.938 att värderingar som gällde vid ersättningens fastställande borde vara avgörande — och skiljaktigheten kan ses som en naturlig konsekvens av denna utveckling.

NJA 2024 s. 229 (Örfilen på skolgården) gällde en vanlig kränkningssituation — bråk mellan skolbarn. En 15-åring dömdes för ringa misshandel av en jämnårig. Frågan var om kränkningsersättning skulle

[5] Rättsfallet har diskuterats av Mia Carlsson i Festskrift till Svante O. Johansson (2025) s. 191 ff.

utgå. Under dagen hade skadevållaren flera gånger kränkt den skadelidande och var efter vad HD framhöll i ett överläge; den skadelidande var i en utsatt situation och blev särskilt förödmjukad av slaget. Vid en sammanfattande bedömning ansågs angreppet, fast det bara medfört tillfällig och lindrig smärta, ha utgjort en så allvarlig kränkning att skadestånd skulle utgå enligt 2 kap. 3 § SkL. Man kan konstatera att även en föga allvarlig misshandel kan berättiga till kränkningsersättning om den har påtagliga mobbningsinslag.

I RH 2024:15 utdömde hovrätten 15 000 kr i kränkningsersättning till vardera av två poliser, som på väg att avstyra ett lägenhetsbråk hotades av en person med ett slagträ och två knivar som han vägrade att släppa. Hotet ansågs gå utöver vad de utifrån en objektiv bedömning kan anses ha haft beredskap för.

RH 2023:23 gällde integritetskränkning genom grov stöld. riktad mot äldre personer. Tillgreppet avsåg föremål i målsägandens omedelbara närhet och hade skett efter intrång i bostad. Kränkningsersättning utdömdes.

En särskild bedömning sker vid angrepp som drabbar vissa yrkesgrupper som har som uppgift i arbetet att hantera våldsamma, hotfulla eller stökiga personer och utsätts för brott i tjänsten. De anses få acceptera vissa mindre allvarliga kränkningar. Se HD:s dom den 10 mars 2026 i mål nr T 5479-25 (Supportrarna på Odenplan), där gärningsmannen hotat två ordningsvakter genom flera uttalanden med innebörden att han skulle döda dem, när de tillsammans med andra ordningsvakter hindrade en grupp fotbollssupportrar från att ta sig ned till en tunnneperrong. Skadeståndstalan ogillades.

I NJA 2022 s. 719 (Den delade artikeln) prövades den speciella frågan om betydelsen för kränkningsersättningens bestämmande att den skadelidande fått eller haft rätt till ersättning av andra skadevållare som spritt i stort sett samma förtalsgrundande uppgifter på Facebook. Som utgångspunkt ansåg HD inte detta påverka ersättningen; det var inte fråga om samma skada. Varje delning av förtalsgrundande uppgifter utgjorde ett separat brott. Att uppgifterna spritts tidigare kunde dock påverka bedömningen av den skada som handlingen inneburit och frågan om spridningen utgjorde en allvarlig kränkning. Någon sådan påverkan ansågs inte förekomma i detta fall.

I NJA 2025 s. 1145 (Ofredandena i Malmö) gällde bl.a. skadeståndsansvar för en person som begått ofredanden under inflytande av psykisk störning. HD, som ansåg skadeståndsregeln i 2 kap. 5 § SkL böra tillämpas med viss restriktivitet vid begränsad skadeståndsskyldighet på grund av mindre allvarliga brott, dömde ut 10 000 kr i ett fall och 6 000 kr i ett annat fall.

2.3 Skadestånd vid dödsfall

NJA 2025 s. 1291 (Minnesstunderna) gällde bestämmandet av begravningskostnad (5 kap. 2 § 1 p. SkL) och allmän anhörigersättning

(5 kap. 6 a § SkL) vid uppsåtligt våldsbrott, innefattande grov vårdslöshet som lett till döden. Beträffande begravningskostnader ansågs skadestånd bl.a. omfattande två minnesstunder som skäligt. I fråga om allmän anhörigersättning utdömdes skadestånd enligt den högre schablon som enligt praxis tillämpats; handlingen ansågs ligga mycket nära uppsåt. HD:s dom innehåller utförliga resonemang angående bedömningen av skadeståndets storlek i båda fallen.

2.4 Annat ideellt skadestånd

NJA 2025 s. 500 (Dreamhost*)* gällde ideellt skadestånd till en juridisk person vid upphovsrättintrång. HD framhöll att sådant skadestånd normalt inte utgick om inte det fanns en nära koppling till den juridiska personen och den som skapat verket. I det aktuella fallet, som rörde upphovsrätt till en film, ansågs någon sådan koppling inte föreligga och skadeståndstalan ogillades.

2.5 Omprövning av livränta

NJA 2023 s. 1144 (Livräntepreskriptionen) gällde omprövning av en tidigare fastställd livränta sedan väsentlig förändring av förhållandena inträffat dels 2007, dels 2017. Det var ostridigt att den omprövningsfordran som uppkom 2007 numera var preskriberad. Frågan i målet var om de förhållanden som ändrades 2007 skulle påverka den omprövning som skedde på grund av 2017 års ändring. HD ansåg att vid den nya omprövningen alla relevanta förhållanden skulle beaktas när den nya nivån på livräntan skulle fastställas — alltså även den tidigare förändringen, oavsett preskriptionen. HD hänvisade bl.a. till NJA 2020 s. 853 (Golvläggarens livränta I). Den skadelidandes omprövningstalan bifölls.

Också NJA 2024 s. 319 (Golvläggarens livränta II) rörde omprövning av en livränta sedan två väsentliga förändringar av förhållandena inträffat. Rätten till omprövning på grund av den första förändringen var även i detta fall preskriberad. Också här befanns alla relevanta förhållanden böra beaktas vid den nya omprövningen. En skiljaktig ledamot ansåg emellertid att härvid man skulle göra en jämförelse med förhållandena när livräntan bestämdes, medan enligt HD:s majoritet jämförelsen borde ske med förhållandena då den första väsentliga förändringen inträdde.[6]

2.6 Ersättning för skadestånd betalt till tredje man

NJA 2024 s. 369 (Flyttstädningen) gällde ett krav på ersättning för skadestånd på grund av förlikning betalat till tredje man. Säljaren av en fastighet hade inför köparens tillträde anlitat en städfirma för flyttstädning. Köparen upptäckte sedan en vattenskada i fastigheten som antogs

[6] I Festskrift till Svante O. Johansson (2025) s. 457 ff. diskuterar Jonas Malmberg om inte det är dags att ompröva skadeståndslagens regel om omprövning av skadeståndslivränta.

vållad av städfirman. Köparen krävde säljaren på ersättning. Så småningom ingick de en förlikning som innebar att säljaren betalade 70 000 kr till köparen. Säljaren krävde sedan städfirman på detta belopp. HD framhöll att den som lidit en sakskada är berättigad till full ekonomisk ersättning för skadan inbegripet följdskador, dock under förutsättning att adekvat kausalitet föreligger, varvid också får beaktas en skadelidandes skyldighet att begränsa sin skada. För att den skadelidande ska kunna få ersättning för ett skadestånd som en skadelidande fått betala till tredje man krävdes i princip att betalningen grundar sig på en skyldighet att betala skadeståndet. Grundas betalningen på en förlikning gäller ett sådant krav, varvid också förutsätts att villkoren för förlikningen framstår som skäliga. I det aktuella fallet var köparen berättigad till ett prisavdrag på grund av vattenskadan, och det kunde inte betraktas som en oberäknelig följd av skadan att säljaren kompenserade köparna för den. Villkoren för förlikningen framstod med hänsyn till bevisläget och övriga förhållanden som skäliga, och kostnaden var följaktligen förenlig med säljarens skyldighet att begränsa skadeföljderna. Säljarens krav bifölls. Domstolens rätt invecklade resonemang, som här inte kunnat återges i dess helhet, framstår som övertygande.

2.7 Ansvarsbegränsning

NJA 2022 s. 354 (Skatterådgivarens ansvarsbegränsning) handlar om jämkning enligt 36 § avtalslagen av en ansvarsbegränsning i ett kommersiellt rådgivningsavtal. Den felaktiga rådgivningen avsåg en komplicerad fråga om stämpelskatt. Domstolen framhöll att bedömningen om en ansvarsbegränsnings oskälighet i grunden tog sikte på frågan om den med hänsyn till samtliga omständigheter utgjorde en orimlig riskavvägning mellan parterna. Vid en samlad bedömning, där förhållandena kring avtalet noga genomgicks, fann majoriteten — särskilt med hänsyn till att den oaktsamhet som förekommit vid rådgivningen var ganska begränsad — att det inte fanns anledning att jämka ansvarsbegränsningen. Två justitieråd kom till motsatt resultat efter en liknande utförlig diskussion, varvid dock oaktsamheten bedömdes som klart klandervärd. Som prejudikat torde avgörandets främsta betydelse vara att den visar vilken mängd av omständigheter som kan inverka på jämkningsfrågan i sådana sammanhang.[7]

2.8 Preskription

Frågan om preskription inträtt fick avgörande betydelse i NJA 2024 s. 424 (Fosterhemsplaceringen). Målet gällde en fordran på ideellt skadestånd på grund av en kommuns överträdelse av Europakonventionen under 1970-talet, då den skadelidande placerats i fosterhem och där utsatts för sexuella övergrepp; den skadelidande gjorde gällande att kommunen försummat sitt tillsynsansvar. Ett skadeståndsansvar för

[7] Frågan om betydelsen av eventuell försäkring för jämkningen har behandlats av Jessika van der Sluijs i Festskrift till Svante O. Johansson (2025) s. 723 ff.

det allmänna på grund av överträdelse av konventionen hade emellertid uppkommit först senare, enligt uttalanden av Europadomstolen i december 2009, på grund av en rättspraxis i HD som senare kom att lagfästas i 3 kap. 4 § SkL. Först då hade det alltså uppkommit ett sådant effektivt rättsmedel som avsetts i artikel 13 i konventionen. Preskriptionstiden skulle räknas från denna tidpunkt. Eftersom talan väckts mer än tio år därefter — först 2021 — var skadeståndskravet preskriberat. — Som så ofta annars kan det naturligtvis ifrågasättas om det allmänna ska kunna åberopa preskription vid klara konventionsöverträdelser. I det aktuella fallet var emellertid överträdelsen omstridd och att anse preskription ha inträtt närmare 50 år efter den påstådda försummelsen lär knappast framstå som en orimlig bedömning ens från allmänhetens synpunkt.

(Se angående preskription också ovan 1.1 om PFAS-föroreningar och 2.5 om livränta.)